

TABEL CRONOLOGIC

- 1821 – La 11 noiembrie se naște Feodor Mihailovici Dostoievski, cel de-al doilea copil dintre cei șapte ai lui Mihail și ai Mariei Dostoievski.
- 1837 – Imediat după ce mama sa moare de tuberculoză, el și fratele său Mihail sunt trimiși la Academia Tehnică Militară din Sankt Petersburg. Tatăl lor, un chirurg militar în retragere, care lucra la Spitalul pentru săraci Mariinski (Sfânta Maria) din Moscova, moare în 1839, ucis, se pare, de un servitor care i-ar fi turnat vodcă pe gât până la sufocare. Sigmund Freud s-a ocupat de acest episod în articolul său *Dostoievski și paricidul* (1928).
- 1846 – Apare, în revista poetului Nikolai Nekrasov, romanul în scrisori *Oameni sărmani*. Criticii sunt de părere că talentul lui Dostoievski se apropie de cel al lui Gogol. Tot acum apare și romanul *Dublul*, cu subtitlul *Pătăniile domnului Goliadkin* (schimbat apoi în *Poem petersburghez*).
- 1849 – Dostoievski este arestat și închis pentru activități antistatale împotriva țarului Nicolae I. La 16 noiembrie, este condamnat la moarte pentru legăturile sale cu un grup de intelectuali liberali din Cercul Petrașevski. Împreună cu ceilalți deținuți, este transportat în piața în care aveau loc execuțiile și trecut prin toată procedura de anunțare a condamnării la moarte

prin împușcare. Pedepșa cu moartea este comutată în muncă silnică, timp de patru ani, în stepa siberiană.

1854 – Este eliberat din închisoare, dar este înrolat pentru serviciul militar obligatoriu în Regimentul Siberian. Dostoievski își petrece aici cinci ani din viață, fiind pe rând caporal, apoi locotenent în al șaptelea batalion din acest regiment, staționat lângă fortul Semipalatinsk din Kazahstan.

1860 – Se întoarce la Sankt Petersburg și își reia activitatea literară. Scoate două gazete: *Timpul* și *Epoca*, alături de fratele său mai mare, Mihail – fără succes însă. În *Timpul*, apare în foileton romanul *Umiliți și obidiți*.

1862 – În aceeași revistă, apare prima mare carte a scriitorului, *Amintiri din casa morților*.

1864 – Este devastat de moartea soției, urmată la scurt timp de moartea fratelui său. Dostoievski cade într-o depresie accentuată și prinde gustul jocurilor de noroc, acumulând datorii uriașe. Pentru a plăti un creditor, scrie în mai puțin de un an romanul *Jucătorul* (1866).

Publică în revista *Epoca*, pe care o editează singur după moartea fratelui său, nruvela *Însemnări din subterană*.

1866 – Publică romanul *Crimă și pedeapsă*, tradus destul de repede în mai multe limbi străine, Dostoievski căpătând astfel o reputație mondială.

1867 – La 15 februarie, se căsătorește cu Anna Snitkina, dactilografa sa în vârstă de doar douăzeci de ani. Din acest moment intră în cea mai prolifică perioadă a vieții.

1868 – Apare al doilea mare roman al lui Dostoievski, *Idiotul*.

1870 – În numerele din ianuarie și februarie ale revistei *Zarea*, apare povestirea *Eternul soț*, în care Dostoievski reia problematica

„triunghiului” erotic și tema geloziei. În 1871, aceeași povestire va apărea într-o ediție separată, cu mici modificări stilistice.

1872 – Publică romanul *Demonii*.

1875 – Apare romanul *Adolescentul*.

1880 – Cu puțin timp înaintea morții sale, ține o faimoasă cuvântare despre Pușkin cu ocazia dezvelirii monumentului acestuia din Moscova. În ultimii ani de viață, Feodor Dostoievski trăiește în stațiunea Staraja Rossia, în apropierea capitalei Sankt Petersburg.

Publică romanul *Frații Karamazov*, plănuit încă din 1870, pe când se afla într-o călătorie în Germania, la Dresda.

1881 – Moare la 28 ianuarie (stil vechi) și este îngropat în cimitirul Tihvin, lângă Mănăstirea Aleksandr Nevski, Sankt Petersburg.

CAPITOLUL I

Nu bătuse încă ora opt dimineața, când Iakov Petrovici Goliadkin, subșef de birou cu gradul de consilier titular, se trezi dintr-un somn adânc, căscă prelung, se întinse și abia după aceea deschise ochii mari. Rămase câteva clipe nemișcat în așternut, ca omul care nu e sigur dacă este treaz sau mai doarme încă, dacă e înconjurat de o lume reală sau rătăcește în sfera plâsmuirilor încălcite ale unor vise. Treptat, simțurile domnului Goliadkin se dezmoțiră și începură să recepteze mai precis și mai limpede impresiile obișnuite ale existenței sale cotidiene. Ca niște vechi cunoștințe, îl priveau pereții odăiței sale modeste, de un verde-murdar, îmbăcșiți de praf și de fum, scrinul din lemn de mahon, scaunele vopsite în roșu, imitând același lemn, biroul dat și el cu vopsea roșie, divanul turcesc îmbrăcat în mușama de culoare roșiatică cu floricele verzui și, în sfârșit, hainele pe care le dezbrăcase aseară în grabă, aruncându-le vraște pe divan. O zi cenușie de toamnă, mohorâtă și tristă, îl privi prin fereastra năclăită cu o schimă atât de acră și ursuză, încât domnul Goliadkin nu mai avu îndoieli că nu se află într-o împărăție din basme, de peste nouă mări și nouă țări, ci se regăsi cu toată certitudinea în orașul Petersburg, capitala țării, și anume în strada Șestila-voșnaia, la etajul trei al unei case mari, solide, în propria sa locuință. Făcând această constatare importantă, domnul Goliadkin închise iar ochii, strângând convulsiv pleoapele, regretând oarecum ultimul vis și dorind vag reîntoarcerea lui, măcar pentru o singură clipă. Dar,

în clipa următoare, sări brusc din pat, prinzând probabil firul ideii în jurul căreia se învârtiseră până atunci gândurile lui incoerente și în care nu reușise deocamdată să facă ordinea cuvenită. După ce sări din pat, alergă la oglinjoara rotundă de pe scrin. Deși chipul cam somnoros, cu ochii miopi și cu țeasta aproape plesuvă, care i se înfățișă în oglindă nu-i oferi cine știe ce priveliște deosebită, mai ales că la prima vedere nici nu putea atrage în mod special atenția nimă-nui, posesorul lui rămase, totuși, foarte mulțumit de imaginea din oglindă. „Urâtă treabă ar fi”, își zise domnul Goliadkin cu jumătate de glas, „urâtă treabă ar fi dacă tocmai astăzi aș arăta altfel decât se cuvine, dacă intervenea ceva neprevăzut – bunăoară să-mi fi răsărit pe față un coș, o bubuliță caraghioasă ori să mă fi pocnit cine știe ce altă pacoste; deocamdată însă, toate par să fie în perfectă ordine, totul merge strună.” Fericit că totul merge strună, domnul Goliadkin puse oglinda la loc și, așa cum era, desculț și în ținuta sumară de peste noapte, alergă la fereastră și se apucă să cerceteze, cu un aer preocupat, curtea spre care dădeau ferestrele locuinței sale. Și ceea ce zări el în curte îl mulțumi, probabil, pe deplin, căci pe față i se așternu un zâmbet satisfăcut. Apoi, după ce mai întâi își vârî discret capul după despărțitura de scânduri în cămăruța lacheului său Petrușka¹ și se convinse că acesta nu era acolo, se apropie tiptil de birou, descuie un sertar, cotrobăi în colțul din fund și scoase, în sfârșit, de sub un maldăr de hârtii îngălbenite și tot felul de mărunțișuri inutile, un portofel verde, uzat, îl deschise încetșor și, căscând cu grijă despărțitura cea mai ascunsă, privi încântat conținutul. Se pare că și teancul de bancnote verzi, cenușii, albastre, roșii și de felurite alte culori îl privi, la rândul său, cu o încuviințare complice, căci domnul Goliadkin așeză tacticos portofelul deschis pe masă și, cu fața radiind de bucurie, își frecă mâinile în semn de negrăită mulțumire. În sfârșit, scoase mângâietorul teanc de bancnote și,

¹ Petrușka – numele scrivorului lui Goliadkin sugerează o corespondență semnificativă cu numele scrivorului lui Cicikov din *Suflăte moarte* de Gogol.

pentru a suta oară în ultimele două zile numai, se apucă să numere banii, pipăind de câte două-trei ori fiecare foiță între degetul mare și cel arătător. „Șapte sute cincizeci de ruble în asignate!” șopti el abia perceptibil, terminând în sfârșit numărătoarea. „Șapte sute cincizeci de ruble... E o sumă! O sumă frumoasă și, orice s-ar spune, destul de agreabilă!” continuă el cu glas tremurător și ușor moleșit de plăcere, strângând pachetul în mâini și zâmbind cu înțeles. „Ba așa zice că este o sumă cât se poate de plăcută! Plăcută pentru oricine! Aș vrea să văd omul pentru care această sumă să nu însemne ceva. O sumă ca asta îl poate sălta pe om departe de tot...”

„Dar ce-o fi cu Petrușka?” se alarmă domnul Goliadkin. „Iar a dispărut!” Rămânând în aceeași ținută matinală, își vârî pentru a doua oară capul după paravan. Nici de data aceasta nu-l descoperi în cămăruță pe servitor, ci zări doar samovarul care clocotea furios pe dușumea, amenințând în orice clipă să-și iasă din sărite, s-o ia razna, și bolborosind în limbajul lui ciudat, sâsâit și gălgăit, nu se știe ce anume, dar care ar fi vrut, probabil, să-i spună domnului Goliadkin: Ia-mă odată de aici, omule! Nu vezi că fierb și sunt gata de mult?

„Lua-l-ar naiba!” se necăji domnul Goliadkin. „Dobitocul ăsta puturos e în stare să-l scoată pe om din țâțâni; pe unde o fi umblând?” Indignat la culme, și pe bună dreptate, ieși în antreșelul îngust care ducea spre culoar, întredeschise ușa și-l zări pe servitorul său înconjurat de o adunătură de slugi și gură-cască. Petrușka vorbea, ceilalți ascultau. Cum se vede, nici subiectul conversației și nici faptul că se adunase acolo atâta lume la taclale nu-i plăcură deloc domnului Goliadkin. Își strigă îndată omul și se reîntoarse în odaie extrem de nemulțumit, ba chiar indispus. „Dobitocul ăsta e în stare să-l vândă pe om pentru o nimica toată, dar mai ales pe stăpânul său”, își zise el în gând. „Și m-a vândut, sunt sigur că m-a vândut, pun rămășag că m-a vândut pentru o para chioară. Ei?...”

— Mi-au adus livreaua, domnule.

— Îmbrac-o și înfățișează-te imediat!

Petruška își puse livreaua și, zâmbind prostește, se infățișă în camera stăpânului. Arăta foarte ciudat. Îmbrăcat într-o livrea verde, uzată, cu fireturi roase de vreme, croită, probabil, pentru o statură cu cel puțin un arșin mai înaltă decât Petruška, ținea în mâini o pălărie tot cu fireturi și cu pene verzi, iar pe șold îi atârna caraghios un paloș în teacă de piele. Și, în sfârșit, pentru întregirea imaginii, Petruška, credincios obiceiului său de a umbla neglijent, ca la el acasă, era și de data aceasta desculț. Domnul Goliadkin îl măsură din cap până în picioare, îl examinează apoi de jur-împrejur și rămase, probabil, mulțumit de echipamentul lui Petruška. Livreaua fusese închiriată, desigur, pentru o împrejurare foarte solemnă. Se mai putuse observa cu acest prilej că, în tot timpul examenului, atât de minuțios, Petruška își privea stăpânul cu negrăită curiozitate, urmărindu-i cu interes toate mișcărilor, ceea ce părea a-l stânjeni grozav pe domnul Goliadkin.

— Și cupeul?

— A sosit și cupeul.

— L-ai închiriat pentru toată ziua?

— Pentru toată ziua. Costă douăzeci și cinci de ruble, în asignate.

— Dar cizmele?

— Sunt gata și cizmele.

— Nătărăule! Nu știi să spui „gata, să trăiți”? Adu-le încoace!

Exprimându-și satisfacția pentru faptul că cizmele îi vin bine, domnul Goliadkin ceru să i se pregătească cele necesare pentru spălat și bărbierit și să i se servească ceaiul. După ce se bărbieri cu multă grijă și se spală la fel de meticolos, înghiți dintr-o sorbitură ceaiul și se apucă apoi de partea cea mai importantă – îmbrăcatul cu tot dichisul cuvenit: își puse o pereche de pantaloni aproape noi; apoi un plastron cu năsturași de bronz, o vestă cu floricele în culori vii, foarte plăcute; își legă la gât o cravată pestriță de mătase și, la urmă, îmbracă redingota de uniformă, de asemenea nou-nouță și periată cu grijă. În timp ce se îmbrăca, își privi de câteva ori, cu admirație,

cizmele, săltând mereu ba un picior, ba celălalt, încântat de model; murmura mereu ceva, clipind șiret la un gând al său tăinuit. De altfel, în dimineața aceea, domnul Goliadkin părea foarte distrat, de vreme ce aproape că nici nu observă privirea și mimica ironică a lui Petrușka, și nici strâmbăturile pe care le făcea acesta pe seama sa în timp ce-l ajuta să se îmbrace. În sfârșit, complet îmbrăcat și pus la punct, domnul Goliadkin își vâri portofelul în buzunar, aruncă o ultimă privire exigentă asupra ținutei lui Petrușka – între timp, acesta își încălțase cizmele, fiind și el complet echipat – și, constatând, astfel că totul este în perfectă ordine și că, deci, nu mai era nici un motiv de zăbovit, se alarmă brusc și, cu inima ticăind năprasnic, alergă afară și coborî în goană scările. Un cupeu albastru de piață, cu niște blazoane vechi pe ușă, trase huruind în fața intrării principale. Făcând cu ochiul birjarului și câtorva gură-cască, Petrușka își instalează stăpânul în cupeu; sări apoi pe scărița de la spate și, cu o voce nefirească, abia stăpânindu-și râsul prostesc, strigă: „Dă-i drumu’!” Cupeul se puse în mișcare, maiestuos, și, cu un zgomot infernal, zdrăngănind și trosnind din toate încheieturile și balamalele pe caldarâmul străzii, o luă spre bulevardul Nevski. În momentul când vehiculul albastru ieși pe poartă afară în stradă, domnul Goliadkin se puse pe un chicotit molcom, aproape fără glas, frecându-și mâinile scurt și apăsând, ca omul mucalit, care, izbutind să joace o festă grozavă, se amuză copios în sinea lui. Curând, însă, accesul de veselie cedă locul unei expresii ciudate de îngrijorare, care întunecă fața domnului Goliadkin. Cu toate că vremea era închisă și umedă, el coborî amândouă geamurile cupeului; începu să scruteze cu grijă, în dreapta și-n stânga, chipurile trecătorilor și, de îndată ce surprindea vreo privire îndreptată spre dânsul, arboră un aer grav și ceremonios. La o intersecție, înainte de a coti de pe Liteinaia spre Nevski, îl izbi o senzație neplăcută și, cu strâmbătura ghinionistului care se pomenește călcat brusc pe bătătură, se trase speriat în colțul cel mai întunecos al trăsurii. Zărise doi funcționari de la departamentul său, doi tineri colegi de birou. Cei

doi funcționari, la rândul lor, se arătară – după cum i se păru domnului Goliadkin – foarte surprinși văzându-l pe colegul lor de serviciu în acest echipaj; ba unul dintre ei avu chiar neobrăzarea să-l arate cu degetul, iar celălalt pare-se că îl și strigă pe domnul Goliadkin pe nume, ceea ce, în plină stradă, era, desigur, cu totul deplasat. De aceea, eroul nostru se trase în fundul cupeului și nu răspunse. „Ce derbedei!“ îi judecă el în gând. „Și ce mare lucru, mă rog? Un ins oarecare în trăsură; a avut nevoie omul de trăsură și și-a luat omul o trăsură. Ia, niște mizerabili! Îi cunosc eu – niște pușlamale care ar merita să li se tragă câteva la spate! Nu sunt în stare de nimic altceva decât să joace rișca, când iau leafa, și să umble teleleu. Le-aș fi spus eu câteva vorbulițe, numai că...“ Domnul Goliadkin nu-și mai isprăvi gândul, rămânând trăsmit. O pereche de cai iuți, tătarești, pe care o cunoștea prea bine, înhămați la o trăsurică elegantă, întrecea din dreapta careta lui. Domnul din trăsurică, zărind întâmplător chipul domnului Goliadkin, care avusese imprudența să-și scoată capul pe fereastra cupeului, rămase și el, se vede, uimit de întâlnirea aceasta surprinzătoare, căci, aplecându-se cât putea, privi intrigat și extrem de curios în colțul ferit în care eroul nostru se grăbise să se ascundă. Domnul din trăsurică era Andrei Filippovici, șeful serviciului la care lucra și domnul Goliadkin, în calitate de subșef de birou. Domnul Goliadkin, văzând că Andrei Filippovici l-a recunoscut fără doar și poate, că îl privește cu ochi mari drept în față și că, prin urmare, nu mai era chip să se ascundă, roși până în vârful urechilor. „Să-l salut ori ba? Să-i dau un semn de viață sau nu? Să mă dau pe față sau nu?“ se frământa eroul nostru. „Ori să mă prefac că eu nu sunt eu, ci altcineva – unul care, să zicem, seamănă cu mine – și să rămân, deci, indiferent? Adică, nu sunt eu și pace!“ își spunea domnul Goliadkin, în timp ce cu mâna ridică automat pălăria, descoperindu-se în fața lui Andrei Filippovici și salutându-l, fără a-și lua ochii de la el. „Eu... eu... numai așa“, șoptea el, abia mișcându-și buzele învinețite. „Eu... nimic, nici gând; de fapt, eu nu sunt eu, Andrei Filippovici, nici pe

departe nu sunt eu, să știți!” Curând, însă, trăsurica depăși cupeul și puterea magnetică a privirii șefului încetă. Cu toate acestea, domnul Goliadkin continua să roșească, zâmbind și bâiguind ceva... „Am fost un nătărău că nu i-am spus nimic”, chibzui el, în sfârșit, mai limpede. „Trebuia să-i spun cu toată demnitatea, hotărât și răspicat: că adică, așa și pe dincolo. Andrei Filippovici, sunt și eu invitat la masă, și asta-i tot!” Dar, aducându-și aminte imediat de fâstâceala sa, eroul nostru se făcu și mai roșu la față, încruntă sprâncenele și aruncă o privire plină de sfidare spre colțul din stânga al cupeului – o privire aprigă, menită să-i prefacă în pulbere și scrum pe toți dușmanii săi. În sfârșit, străfulgerat de o inspirație subită, trase șnurul legat de cotul birjarului, opri cupeul și porunci să întoarcă pe Liteinaia. Îi veni în cap că trebuie negreșit, și chiar acum, îndată, probabil pentru liniștea lui personală, să comunice ceva absolut important și de un interes presant medicului său, Krestian Ivanovici. Și, cu toate că îl cunoscuse pe Krestian Ivanovici de abia de curând, vizitându-l doar o singură dată săptămâna trecută, pentru o consultație neînsemnată – un doctor, se spune, e ca un confesor, și ar fi deci o prostie să se ascundă în fața lui, în timp ce, pentru doctor, este o datorie să-și cunoască pacientul. „Așa vor decurge lucrurile, oare?” se întrebă în gând eroul nostru, coborând din cupeu la intrarea unei case cu patru etaje de pe Liteinaia, în dreptul căreia își oprise trăsura. „Oare e bine ce fac? N-o să par nepoliticos? E potrivit momentul? Și, adică, de ce nu?” continua el să-și frământa creierul, urcând scara cu răsufierea tăiată și căutând să-și stăpânească bătăile inimii, care luase obiceiul de a se agita la toate scările străine. „Și, adică, de ce nu? Îi spun ce am și nu-i nimic condamtabil în asta... Ar fi o prostie să mă ascund. Uite așa, îmi iau aerul că eu, mă rog... nimic, că eu... adică, numai așa, numai în treacăt... Și o să priceapă omul că așa este.”

Chibzuind astfel, domnul Goliadkin urcă până la etajul doi și se opri în dreptul apartamentului cinci, pe ușa căruia era bătută o frumoasă placă de alamă cu următoarea inscripție:

KRESTIAN IVANOVICI RUTENSPITZ

Doctor în Medicină și Chirurgie

Oprindu-se, eroul nostru se grăbi să-și impună o fizionomie de rigoare, degajată, fără a fi însă lipsită de oarecare amabilitate, și se pregăti să tragă de șnurul clopoțelului. În timp ce se pregătea să tragă de șnurul clopoțelului, îi veni subit și foarte oportun gândul dacă n-ar fi cumva mai bine să treacă mâine, deoarece nu-l zorea nimic și nimeni să facă această vizită neapărat astăzi. Auzind însă chiar atunci pași pe scară, domnul Goliadkin schimbă pe loc noua lui hotărâre și, cu aerul cel mai decis, sună la ușa lui Krestian Ivanovici.